

показники віддзеркалюють, у певний спосіб, як потужні виклики так і широкі можливості щодо розбудови вищої освіти на національному та міжнародному рівнях. Оскільки студенти не припиняють рухатися у зарубіжжя для навчання, вони стають важливим компонентом міжнародного виміру у становленні вищої освіти. Але сама по собі академічна мобільність студентів не може задовольнити попит на вищу освіту у густонаселених країнах, котрі інтенсивно формують стратегічний людський капітал за рахунок максимальної залученості до глобального суспільства знань, що, у свою чергу, спричиняє експоненціальне зростання кількості транснаціональних навчальних програм та провайдерів останніх. Такі інноваційні форми навчання й моделі співпраці у змозі запропонувати студентам різноманітні освітні програми для опанування у країні постійного проживання. Отже, у результаті нових потреб людини в освіті, цільових установок міжнародних організацій, формування світового ринку праці, а також державних цілей зближення національних систем освіти, у глобальному суспільному просторі уже сформувалася практика надання транснаціональних освітніх послуг, яка швидкими темпами набуває ознак єдиного світового освітнього простору.

Література

1. ОЕСР. Четыре сценария будущего развития высшего образования / Перевод с англ. языка О.В. Перфильевой // Вестник международных организаций. – 2009. – № 1 (23). – С. 121 – 128.
2. Alderman G. The Globalization of Higher Education: Some Observations Regarding the Free Market and the National Interests / Geoffrey Alderman // Higher Education in Europe. – 2001. – № XXVI (1). – P. 47 – 52.
3. Bloom D. Raising the Pressure: Globalization and the Need for Higher Education Reform / D. Bloom. – Creating Knowledge: Strengthening Nations: The Changing Role of Higher Education: Monograph. – University of Toronto Press: Toronto, 2005. – P. 21 – 41.
4. Four Future Scenarios for Higher Education: Analytical paper for the Conference "Higher Education to 2030". – OECD Center for Educational Research and Innovation (CERI), 2008. – 10 p.
5. Global Student Mobility 2025: Forecasts of the Global Demand for International Higher Education. – International Development Programme Education Australia: Canberra, September 2002. – 6 p.
6. Marginsom S., Van der Wende M. Globalization and Higher Education: Education Working Paper № 8. / Simon Marginsom, Marijk van der Wende. – OECD Directorate for Education, 2007. – 85 p.
7. McCartney P. Global Cities, Local Knowledge Creation: Mapping a New Policy Terrain on the Relationship between Universities and Cities / P. McCartney. – Creating Knowledge: Strengthening Nations: The Changing Role of Higher Education: Monograph. – University of Toronto Press: Toronto, 2005. – P. 205 – 224.
8. Neave G. Editorial: Academic Freedom in an Age of Globalization / Guy Neave // Higher Education Policy. – 2002. – Vol.15. – P. 331 – 335.
9. Santiago P., Tremblay K., Basri E., Arnal E. Tertiary Education for the Knowledge Society: OECD Thematic Review of Tertiary Education: Synthetic Report / Paulo Santiago, Karine Tremblay, Ester Basri, Elena Arnal. – Volume 3. – OECD, 2008. – 204 p.
10. Scott P. Massification, Internationalization and Globalization / P. Scott. – The Globalization of Higher Education: Monograph. – The Society for Research into Higher Education/Open University Press: Buckingham, 1998. – P. 108 – 129.

Аннотация. В статье рассматривается актуальная проблема глобализации образовательного пространства, которая стремительно развивается в начале XXI столетия как ключевой принцип построения отношений в мире. В ней охарактеризовано влияние глобализации на генезис социальных процессов, который сопровождается осознанием важности транснационального вектора развития высшего образования.

Ключевые слова: высшее образование, глобализация.

Summary. The article is devoted to the actual problem of educational area globalization which is rapidly developing in the beginning of the XXI century as a key principle of international relations formation. In it the impact of globalization on genesis of social processes has been characterized. It is stated that the importance of education in global society is highly realized.

Key words: higher education, globalization.

Надійшла до редколегії 07.10.2011 р.

УДК 378.37 (09)

Авшенюк Н. М.

АМЕРИКАНСЬКІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОБДАРОВАНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація. У статті проаналізовано методи роботи з обдарованими студентами, що сприяють розвитку їхніх інтелектуально-творчих здібностей в університетах США. Акцентовано увагу на основних стратегіях розвитку потенціалу талановитих студентів.

Ключові слова: обдаровані студенти, творчість, здібності.

Результати аналізу психолого-педагогічної літератури підтверджують, що протягом останніх десятиліть у США тривають наполегливі пошуки ефективних форм розвитку

інтелектуально-творчих здібностей обдарованих студентів. Не зважаючи на велику кількість наявних змін в організації навчального процесу вищих навчальних закладів, пов'язаних із забезпеченням належних умов для ефективного розвитку інтелектуально-творчого потенціалу обдарованої молоді, помітно вирізняються ідеї, обумовлені впровадженням індивідуального підходу до навчання талановитих студентів [1].

Перші кроки у розв'язанні проблеми виявлення та розвитку потенціалу обдарованих студентів були зроблені в США ще на початку XX століття. Однак помітних обертів цей процес почав набирати лише після Другої світової війни. У ті часи суттєво зріс інтерес до фізичних і технологічних наук, а також і до навчання студентів, які мали особливі обдарування у цих сферах. У США це явище навіть отримало особливу назву – “ера супутника” [4, с. 180].

У 1958 році Конгрес Сполучених Штатів оголосив так званий “Освітній акт національної оборони”, завдання якого полягали у розробці програм навчання й виховання обдарованої молоді [4, с. 180-189]. З метою подальшого впровадження проголошеного Акту американські фахівці створили спеціальну програму розвитку інтелектуального потенціалу країни – програму “Меріт”, суть якої полягала у відборі найперспективніших старшокласників з нестандартним мисленням. Витрати на створення інтелектуального потенціалу взяла на себе країна. Якими були наслідки реалізації цієї програми добре відомо з успіхів американців у галузі науки і техніки, зокрема в освоєнні космосу [6, с. 67; 5]. Отже, з середини 50-х років XX століття в США розпочалися інтенсивні дослідження феномену “талант” та методів його розвитку.

Визначного розквіту науково-дослідна діяльність у галузі обдарованості в США набула на початку 70-х рр. XX ст. з ухваленням Державним освітнім комітетом Програми з розвитку обдарованості (1972 р.) та заснуванням Міжнародної асоціації обдарованих дітей (1975 р.). А через десять років в американських університетах учені науково обґрунтували нову прикладну галузь психології – психологію талановитих і обдарованих, до завдань якої, насамперед, належить вивчення психологічних особливостей прояву обдарованості, причин затримки у розвитку таланту, а також розробка методів організації психологічної допомоги обдарованим людям [1].

Аналіз багатолітнього досвіду США засвідчує, що науковцями і педагогами напрацьовано низку рекомендацій, що охоплюють всі етапи процесу розвитку інтелектуально-творчих здібностей обдарованої молоді: від їхньої ідентифікації до окремих пропозицій щодо вибору стратегій, форм і методів взаємодії з ними.

Коли йдеться про роботу з обдарованими студентами, то, перш за все, порушується питання про *систему їх виявлення*, або ідентифікації. Цим терміном у психології і педагогіці позначається процедура різнобічного процесу виявлення і відбору обдарованих особистостей [11]. Особливої уваги набуває акцент на позитивних якостях студента, а не на його недоліках. У результаті такої роботи створюється так званий “кейс” даних про студента або портфоліо студента. Пізніше ця інформація використовується для прийняття рішень про можливості розвитку здібностей у процесі навчання, у групах збагачення чи в умовах спеціальних додаткових програм [10].

Більшість дослідників вважає, що навчання обдарованих студентів має здійснюватися у будь-яких типах навчальних закладів на основі *диференціації та відбору* [11]. Закцентуємо, що диференціація навчання ґрунтується на інтересах та здібностях студентів, набуває складних форм, яскраво вираженого і всеохоплюючого характеру та має різний характер на різних ступенях навчання. У США виокремлюються дві основні форми диференційованого навчання: 1) групування за рівнем викладання того чи іншого предмета (поділ на потоки); 2) варіювання складом студентів від предмета до предмета залежно від рівня знань, якого вони досягають (тимчасові навчальні групи) [7].

Відповідно, один предмет студенти вивчають в одній групі, що працює з певною швидкістю, інший предмет – в іншій, яка працює з іншою швидкістю. В окремих університетах створюються спеціальні потоки для обдарованих студентів (Express Stream), де

навчання здійснюється на високому рівні складності. Існують також змішані групи, що охоплюють студентів з різними здібностями [3, с. 118-126].

В американських вищих навчальних закладах диференціація навчання здійснюється згідно з рівнем здібностей та бажанням студентів. Крім обов'язкових предметів, вводиться значна кількість дисциплін за вибором (елективних курсів). Диференціація змісту освіти посилюється за рахунок викладання більшості обов'язкових предметів за програмами різних рівнів складності [2].

Провідне місце серед методів навчання належить *проблемному і дослідницькому підходам*, застосування яких у поєднанні з іншими сприяє творчому розвитку обдарованих студентів, зростанню їхнього інтелектуального потенціалу. Великі можливості для застосування дослідницького методу надає навчання у межах інтегрованого курсу за допомогою методу проєктів. Підвищеною популярністю серед викладачів користується метод самостійних розробок проєктів, за якого студенти, користуючись лише консультаціями викладача, самі визначають предмет дослідження, складають план його реалізації, підбирають необхідні джерела і здійснюють дослідження. У цій роботі суттєву допомогу надають викладачі університетів, працівники бібліотек, музеїв та ін. [13].

Серед продуктивних методів навчання обдарованої молоді вирізняється *менторство* – як особливий вид індивідуального навчання, що полягає у тривалій особистій співпраці ментора (викладача) зі студентом задля формування його особистісних якостей та інтелекту. Е. Торранс зазначав, що особистість, вихована в умовах менторства, має набагато більший, ніж в інших однолітків, коефіцієнт інтелекту, в неї швидше формується "Я" – образ, адекватнішою є самооцінка. Ментор може періодично збирати вихованців у групу і проводити процес навчання класичним методом [7].

Як свідчить здійснений аналіз літератури з проблеми дослідження, протягом останніх десятиліть педагогами-дослідниками накопичено значний досвід організації навчання обдарованої молоді на основі спеціально розроблених для цього програм. Їх можна поділити на кілька груп [1, с. 204-205].

Перша група передбачає створення спеціальних закладів для талановитої молоді, до яких відносяться й літні табори і коледжі. Усі вони розвивалися в освітніх установах як альтернативні навчальні програми.

Друга група – це авторські програми для обдарованих студентів, створені самими педагогами.

До третьої групи відносяться загальнонаціональні програми на зразок програми "Меріт" та *федеральні програми для обдарованих і талановитих дітей*.

Усі ці програми завжди викликали критику та суперечки серед журналістів, однак за їх допомогою певний час вдавалося вирішувати певні проблеми у навчанні обдарованої молоді. Вони, як правило, розраховані виключно на обдарованих і талановитих людей, тому застосовувалися в університетах досить рідко. Перш за все це пов'язано з тим, що навіть автори програм не бачили в них потенційної можливості покращення американської освіти в цілому. На думку багатьох спеціалістів, нові освітні програми слід упроваджувати досить обережно, оскільки більшість з них ще не настільки перевірені практично, щоб можна було визначати їх позитивні якості та перевіряти ефективність [12].

Вивчення досвіду американських фахівців з питань розвитку інтелектуально-творчого потенціалу обдарованої особистості дає підстави стверджувати, що при розробці програм для здібної молоді освітнім закладам доцільно дотримуватися таких *принципів*:

1. Визначити сильні та слабкі сторони кожного студента і створити індивідуальну програму навчання обдарованої особистості, провідною метою якої має бути розвиток її творчих здібностей.

2. Індивідуальна програма повинна складатися з різноманітного навчального матеріалу, що відповідає інтересам обдарованої людини; передбачає оптимальний та поступовий перехід студента від одного ступеня загального розвитку до наступного; характеризується чіткою системою оцінювання.

3. Обдарована особистість повинна мати можливість спілкуватися з однолітками свого рівня розвитку.

4. Навчальний заклад має підтримувати безпосередній зв'язок з батьками обдарованої особистості.

5. Слід залучати до навчання обдарованої молоді талановитих фахівців, які мають спеціальну підготовку [8, с. 25-26].

Отже, на сучасному етапі розвитку проблеми обдарованості можна виділити ряд провідних стратегій у побудові процесу навчання обдарованих дітей, які бажано застосовувати у процесі розробки спеціальних програм. Серед них найбільш визнаними та перевіреними часом є:

Прискорення, що пропонує інтенсивне оволодіння змістом освіти за спеціальними навчальними програмами. Враховує здатність обдарованих студентів швидко засвоювати навчальний матеріал. Може здійснюватися у кількох напрямках, а саме: ранній початок навчання в університеті; перехід до старшої вікової групи, однак тільки з деяких предметів; дострокове вивчення курсу, який пізніше вивчатиметься іншими студентами; тимчасове переведення обдарованих студентів до спеціальних груп. Проте такий темп навчання нерідко породжує нові проблеми, оскільки інтелектуальна перевага обдарованої особистості не завжди супроводжується психологічною зрілістю. Окрім того, часто виявляються прогалини у знаннях студентів, що стають помітними на наступних стадіях навчання.

Поглиблення, що передбачає поглиблене вивчення дисциплін з певних галузей знань. Така стратегія навчання є ефективною у роботі зі студентами, які виявили підвищений інтерес до конкретної галузі знань чи сфери діяльності. Практика такого навчання дозволяє відзначити ряд позитивних результатів, а саме: високий рівень компетентності у певній галузі знань, сприятливі умови для інтелектуального розвитку студентів тощо.

Збагачення, що орієнтоване на якісно вищий рівень змісту освіти з виходом за межі традиційної тематики за рахунок міждисциплінарних зв'язків. Крім того, збагачена програма передбачає оволодіння студентами різноманітними способами і прийомами дослідницької діяльності. Таке навчання може здійснюватися як у межах традиційного освітнього процесу, так і під час участі студентів у дослідницьких проектах, спеціальних інтелектуальних тренінгах тощо. Як правило, використовується у роботі з групами, в яких навчаються студенти з різними здібностями.

Проблемність навчання, що передбачає стимулювання особистісного розвитку студентів в умовах застосування педагогами оригінальних методів подання матеріалу, пошуку нових значень і альтернативних інтерпретацій базових понять, використання дослідницьких методів у процесі навчання тощо. Як правило, такі програми виступають компонентами збагачених програм або існують як самостійні тренінгові позанавчальні програми [9].

З огляду на зазначене, звернемо увагу на перспективність стратегій збагачення та проблемності навчання, що дозволяють максимально врахувати особливості обдарованої молоді. Саме тому вони мають певною мірою використовуватися як у прискореному, так і в поглибленому варіантах побудови навчальних програм.

Робота з обдарованими студентами відбувається за спеціальними навчальними програмами, які акцентують увагу на певних сильних сторонах особистості. Вибір форми навчання залежить від можливостей викладацького колективу, його здатності й уміння організувати навчання відповідно до результатів діагностичного обстеження обдарованих студентів, стимулювати їх когнітивні здібності, індивідуальні особливості кожної особистості.

У роботі з обдарованими студентами беруть участь не лише університети. Ця функція покладена на батьків, розгалужену мережу різних позашкільних консультаційних агентств і служб, державні освітні органи освіти.

Література

1. Антонова О.Є. Теоретико-методологічні засади навчання обдарованих студентів у педагогічних університетах: дис. ... доктора пед. Наук : 13.00.01 / Антонова О.Є. – Житомир, 2008. – 555 с.
2. Василюк А. Нариси з порівняльної педагогіки: навч. посібник / Василюк А., Корсак К., Яковець Н. – Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ, 2002. – 119 с.
3. Воскресенская Н.М. Дифференциация обучения в школах Англии // Советская педагогика. – 1988. – № 12. – С. 118-126.

4. Головінський І. Педагогічна психологія. – К.: Вид-во "Аконіт", 2003. – 287 с.
5. Духнович О.В. Народная педагогія в пользу училищ и учителей сельских // Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: навч. посіб. / [вступні нариси та упорядкув. З.Н. Борисової, В.У. Кузьменко; за заг. ред. З.Н. Борисової]. – К.: Вища школа, 2004. – С. 217-218.
6. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: навч. посіб. – К., 1997. – 304 с.
7. Кравець В.П. Зарубіжна школа і педагогіка ХХ століття. – Тернопіль, 1996. – 290 с.
8. Настенко Н. Творча обдарованість учнів: характерні особливості // Психологічна підтримка творчості учня [упоряд. О. Главник, В. Зоц]. – К.: Редакції загально педагогічних газет, 2003. – С. 25-26.
9. Одарённые дети: [пер. с англ. / общ. ред. Г.В. Бурменской, В.М. Слуцкого]. – М.: Прогресс, 1991. – 376 с.
10. Рензулли Дж., Рис С. Модель обогашающего школьного обучения // Основные концепции одаренности и творчества / [Под ред. Д.Б. Богоявленской]. – М., 1997.
11. Gilyanova A.G. Education in the USA. – Ленинград: Просвещение, 1972.
12. Goals – 2000. Educational Program of FEA. US Congress Press, September, 1997.
13. Vernon P. The Measurement of Abilities. L., 1972. – С. 173 – 196.

Аннотация. В статье проанализированы методы работы с талантливыми студентами, способствующие развитию их интеллектуально-творческих способностей в университетах США. Внимание акцентировано на главных стратегиях развития потенциала талантливых студентов.

Ключевые слова: одаренные студенты, творчество, способности.

Summary. Methods of work with gifted students that facilitate their intellectual and creative abilities development in USA universities were analyzed in the article. The main strategies of talented students' potential development were under consideration.

Key words: gifted by students, creation, capabilities.

Надійшла до редколегії 07.10.2011 р.

УДК 37(09)

Аніщенко О. В.

СКАРБНИЦЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ОЛЕКСАНДРА ЗАХАРЕНКА У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті обґрунтовано актуальність педагогічних поглядів Олександра Антоновича Захаренка у контексті розвитку сучасних загальноосвітніх навчальних закладів. Акцентовано увагу на гуманістичному потенціалі виховуючого середовища авторської школи Олександра Захаренка.

Ключові слова: авторська школа Олександра Захаренка, виховуюче середовище навчального закладу, „педагогіка серця”, дитиноцентризм, гуманізм.

Одним із феноменів інноваційної освітянської практики є авторські школи. Діяльність таких закладів ґрунтується на провідних психолого-педагогічних, організаційно-управлінських концепціях, запропонованих окремим автором або авторським колективом. У цьому контексті безперечний практичний і науковий інтерес становить діяльність Сахнівської школи Корсунь-Шевченківського району Черкаської області, очолюваної Олександром Антоновичем Захаренком упродовж 1966-2001 рр. О.А. Захаренко – відомий український педагог, заслужений учитель України, один із перших Народних вчителів СРСР, академік Національної академії педагогічних наук України, Російської академії освіти. У 2002 р. Сахнівська школа Корсунь-Шевченківського району Черкащини набула офіційного статусу „Авторська школа О.А. Захаренка”. Олександр Захаренко є автором сотень наукових праць про вчителя й учня, створених для вчителя, учня і батьків, науковців [1; 3; 4].

Слід зазначити, що у вітчизняній педагогічній науці спостерігається посилення уваги до педагогічної спадщини О. Захаренка. Так, аналізу проблеми родинного виховання у Сахнівській школі присвячено наукове дослідження С. Захаренка. Особливості виховання цінностей дітей і молоді у педагогічній спадщині О. Захаренка знайшли відображення у дисертаціях О. Крутенко, Н. Орлової. Різні аспекти навчально-виховної діяльності Сахнівської школи під керівництвом О. Захаренка висвітлено у публікаціях В. Берегового, М. Корюненко, Н. Побірченко, Г. Шквар та ін. Водночас узагальнення педагогічного доробку О. Захаренка у контексті розвитку сучасної школи не було предметом комплексних досліджень, що й зумовило вибір теми публікації.

Для проектування педагогічного процесу у сучасних загальноосвітніх навчальних закладах важливого значення набуває створене Олександром Захаренком виховуюче соціокультурне середовище сільської школи на засадах загальнолюдських цінностей, науково обґрунтована ним особистісно орієнтована виховна діяльність в умовах сільської загальноосвітньої школи, психологізація виховної, профілактичної і корекційної діяльності сільських навчальних закладів,